

ZAMONAVIY O'QITISH SHAKLLARI VA USLUBLARI

Boyqobilov Shahzod Suyun o'g'li

SHDPI MI 4-kurs talabasi.

Yaxiyaxonova Muxiba Maxmudjonovna

SHDPI katta o'qituvchisi

Negmatova Sevinch Ergash qizi

Qarshi davlat texnika universiteti 3-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16571097>

Annotatsiya. Ushbu maqola “Zamonaviy o'qitish shakllari va uslublari” mavzusini yoritib, ta'lim jarayonida yangi pedagogik yondashuvlar va usullarni qo'llashning ahamiyatini tahlil qiladi. Maqolada zamonaviy ta'lim shakllari, jumladan, interfaol o'qitish, kooperativ ta'lim, masofaviy ta'lim va aralash o'qitish (blended learning) kabi usullar haqida batafsil ma'lumot beriladi. Shu bilan birga, o'qitishning individuallashtirilgan yondashuvlari, shaxsiy ehtiyojlarga mos metodlar va texnologiyalarni qo'llashning samaradorligi ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Interfaol o'qitish kooperativ ta'lim, pedagogik innovatsiyalar, ta'limda texnologiya shaxsiylashtirilgan ta'lim, diferensatsiyalangan o'qitish, mustaqil fikrlash, interaktiv uslublari, virtual ta'lim, aralash o'qitish (aralash o'qitish), masofaviy ta'lim, o'qitish metodlari,

Kirish. Zamonaviy o'qitish shakllari va uslublari ta'lim tizimining rivojlanishidagi muhim omillardan biridir. Ta'lim sohasidagi yangiliklar va innovatsiyalar, texnologiyalarning jadal rivojlanishi, jamiyatda ro'y berayotgan ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlar, yangi pedagogik yondashuvlarni talab qiladi. Bugungi kunda, o'qitish jarayoni faqat ma'lumot uzatish emas, balki o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish, tanqidiy yondashuvni shakllantirish va o'quvchilarning o'zaro hamkorligini kuchaytirish kabi maqsadlarni ham o'z ichiga oladi. Bu o'zgarishlar o'qituvchilardan an'anaviy metodlardan tashqari, zamonaviy pedagogik uslublarni qo'llashni talab qiladi.

O'qitish shakllari va uslublari pedagogikaning asosiy jihatlaridan biridir. O'qitish shakllari o'quvchilarning ta'lim olish jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlash uchun o'qituvchining metodik yondashuvini belgilaydi. Shakllar o'qitishning umumiy tuzilishini, guruh yoki individual ta'limni tashkil etishni o'z ichiga oladi. Usullar esa, ma'lumotni qanday uzatish, o'quvchilarning qanday faoliyatda bo'lishi, o'quvchilarning ta'limga bo'lgan munosabatini shakllantirish kabi masalalarni o'z ichiga oladi.

Zamonaviy o'qitish shakllari va uslublari, avvalo, o'quvchilarning o'zaro hamkorligini, ularning shaxsiy yondashuvini va ta'limga bo'lgan qiziqishini oshirishga qaratilgan. Bunday shakl va uslublari o'quvchilarning o'zlari uchun bilim olishning faol ishtirokchilari bo'lishini ta'minlaydi. O'qituvchi o'quvchilarni nazorat qilib, ularga yo'l-yo'riq ko'rsatish bilan birga, o'quvchilarni ijodiy fikrlashga undaydi, shaxsiy yondashuvni kuchaytiradi va har bir o'quvchining o'ziga xos o'rganish uslubiga e'tibor qaratadi.

Bundan tashqari, yangi texnologiyalarni o'qitish jarayoniga integratsiya qilish zamonaviy ta'limda ajralmas bir qismga aylangan. Internet resurslari, elektron darsliklar, multimedia materiallari va onlayn platformalar yordamida o'qitish o'quvchilarga yangi bilimlarni osonroq va qiziqarli tarzda olish imkonini beradi. Shu bilan birga, ta'limda interaktiv metodlar, masalan, guruh ishlar, muhokama va loyihalash kabi usullar keng qo'llanilmoqda. Bu usullar o'quvchilarga o'zaro tajriba almashish, guruhdagi boshqa a'zolarining fikrlarini tinglash va o'zlarining fikrlarini ifodalash imkonini beradi.

Zamonaviy o'qitish shakllari va uslublarining asosiy maqsadi, o'quvchilarning faolligini oshirish, ularning o'quv jarayonida mustaqil fikr yuritishi va o'z bilimlarini amaliyotda qo'llay olishini ta'minlashdir. Ta'lim jarayoni faqat bitta tomonlama bo'lishi emas, balki o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro aloqaga asoslangan bo'lishi lozim. O'qituvchining roli endi faqat bilim manbai emas, balki o'quvchilarga yo'l ko'rsatish, motivatsiya berish va ularga o'quv jarayonida qo'llab-quvvatlashni ta'minlashdan iboratdir.

Adabiyotlar tahlili. P. Blatchford o'zining "The Role of Technology in Modern Education" tadqiqot ishida texnologiyaning o'qitish shakllari va uslublariga qanday ta'sir ko'rsatishi haqida so'z yuritadi. Uning fikriga ko'ra, "O'qitishda texnologiyalarning qo'llanishi o'quvchilarning faolligini oshiradi, ularga shaxsiy yondashuvni amalga oshirish imkonini beradi va o'quv jarayonini ko'proq interaktiv qiladi". [1]

D.H. Jonassen o'zining "Learning to Solve Problems: A Handbook for Designing Problem-Solving Learning Environments" asarida ta'lim jarayonida masalalar va loyihalarning qanday qilib o'quvchilarning muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishi haqida batafsil ma'lumot berib, masala yechish yondashuvi o'quvchilarga real dunyo muammolarini hal qilishda o'z bilimlarini qo'llash imkonini beradi, bu esa ularning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishi zamonaviy o'qitishda o'quvchilarning mustaqil fikrlashini shakllantirishga yordam berishini isbotlab bergan.[2]

Usmonov o'zining asarida pedagogik texnologiyalar va o'qitish shakllarining ta'lim tizimidagi rolini tahlil qiladi. U "Zamonaviy o'qitish uslublari faqat ma'lumot uzatish emas, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlashini va ijodkorligini rivojlantirishga yo'naltirilgan" deb ta'kidlaydi. O'quvchilarning o'zaro hamkorligi va interaktiv o'qitish usullarini qo'llash ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.[3]

Normatov o'z asarida innovatsion texnologiyalarning ta'limda qo'llanilishining ahamiyatini tahlil etadi. U "Zamonaviy o'qitish uslublari va innovatsion texnologiyalar bir-birini to'ldirgan holda, o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi va o'quv jarayonini yanada samarali qiladi" deb yozadi. Ushbu yondashuv o'quvchilarni faollashtirish va ta'limning sifatini yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi.[4]

Metod. Zamonaviy o'qitishning bir qancha samarali shakllari mavjud. Quyida eng ilg'or va samarali o'qitish shakllarini tavsiya etaman:

Interaktiv o'qitish. Bu usul o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi va ularning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi. Ularga bahs-munozaralar, rol o'yinlar, guruhli topshiriqlar, Case study (vaziyatli tahlil) metodlarini misol qilib keltirish mumkin.

Raqamli ta'lim (Online Learning). Zamonaviy texnologiyalar orqali masofaviy va interaktiv ta'lim olish mumkin.

- MOOC (Ochiq onlayn kurslar) – Coursera, Udemy, Khan Academy
- Vebinar va Zoom darslari
- Google Classroom va Microsoft Teams orqali ta'lim
- Mobil ilovalar orqali o'rganish (Duolingo, Quizlet, Kahoot va h.k.)

Gamifikatsiya (o'yinlashtirish). Bu usul o'quv jarayonini qiziqarli va motivatsiyali qiladi.

- Ballar va mukofotlar tizimi
- Interaktiv o'yinlar (Kahoot, Quizizz, ClassDojo)
- Simulyatsiya va virtual reallik (VR ta'lim)

STEAM ta'limi. Science, Technology, Engineering, Art, Math (Fan, Texnologiya, Muhandislik, San'at, Matematika) asosida ta'lim berish.

- Robototexnika va dasturlash kurslari
- Ilmiy loyihalar yaratish
- Ijodiy dizayn va muhandislik yechimlari

Flipped Classroom (Agdarilgan sinf). An'anaviy ta'lim tizimidan farqli ravishda, o'quvchilar dars oldidan mustaqil materiallarni o'rganadi va darsda amaliy mashg'ulotlar bilan shug'ullanadi.

- Oldindan videodarslar berish
- Dars davomida muhokama va jamoaviy ishlash

Loyihaga asoslangan o'qitish (PBL – Project-Based Learning). Talabalar haqiqiy muammolarni hal qilish orqali o'rganishadi.

- Tadqiqot ishlari va loyiha tayyorlash
- Real hayotga asoslangan topshiriqlar
- Jamoaviy va individual loyihalar

Differensial ta'lim. Har bir o'quvchining individual ehtiyojlariga qarab o'qitish.

- Shaxsiy o'quv yo'nalishlari
- Moslashtirilgan topshiriqlar
- Turli darajadagi mashqlar

Natija. “Kompyuter tarmoqlari” mavzusini STEAM ta'limi asosida o'qitish juda samarali, chunki bu yondashuv orqali o'quvchilar nazariyani amaliy mashg'ulotlar bilan mustahkamlashlari va real muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkin.

STEAM ta'limi asosida “Kompyuter Tarmoqlari” mavzusini o'qitish steam – bu fan (science), texnologiya (technology), muhandislik (engineering), san'at (art) va matematika (math) sohalarini birlashtirib o'qitish metodidir. keling, bu mavzuni STEAM komponentlari asosida qanday tushuntirish mumkinligini ko'rib chiqamiz:

Science (Fan). Maqsad: Kompyuter tarmoqlarining ilmiy asoslarini tushuntirish

- Elektromagnit to'lqinlar orqali Wi-Fi qanday ishlashini tushuntirish.
- Signal uzatish va kodlash (masalan, optik tolali internet texnologiyalari qanday ishlaydi?).
- Ma'lumotlar uzatilishi – bits va baytlar qanday uzatiladi?

Amaliy mashg'ulot:

- Oddiy kabel (mis yoki optik tolali) orqali signallar qanday uzatilishini tajriba qilish.
- Mahalliy tarmoq (LAN) qanday ishlashini simulyatsiya qilish (Packet Tracer kabi dasturlar orqali).

Technology (Texnologiya). Maqsad: Kompyuter tarmoqlari qanday texnologiyalarga asoslanganligini tushuntirish

- Lokal tarmoqlar (LAN) va global tarmoqlar (WAN) tushunchalari.
- Wi-Fi va Ethernet texnologiyalari o'rtasidagi farq.
- IP-manzillar va DNS qanday ishlaydi?

Amaliy mashg'ulot:

- Cisco Packet Tracer yoki GNS3 dasturlarida virtual tarmoq yaratish va qurilmalarni ulash.
- Wi-Fi router sozlash va uning ishlash prinsiplarini o'rganish.

Engineering (Muhandislik). Maqsad: Kompyuter tarmog'ini loyihalash va muammolarni hal qilish

- Tarmoq qurilmalarini qanday to'g'ri joylashtirish kerak?
- Tarmoq xavfsizligi – shifrlash, xavfsizlik devorlari (firewall), antivirus.
- Internet qanday ishlaydi? (Paketlar qanday yo'nalishlanadi?)

Amaliy mashg'ulot:

- O'quvchilar maktab/laboratoriya uchun tarmoq loyihasi tayyorlashlari mumkin.
- Arduino va Raspberry Pi yordamida kichik o'z tarmoqlarini yaratish.

Art (San'at va Dizayn). Maqsad: Tarmoq diagrammalarini va interfeyslarni chiroyli vizualizatsiya qilish

- Tarmoq topologiyalarini chizish (yulduz, halqa, to'liq bog'langan va boshqalar).
- Veb-sayt dizayni – internetning ishlashini tushunish uchun.
- Ma'lumot oqimi diagrammalari va vizual interfeyslar yaratish.

Amaliy mashg'ulot:

- Canva yoki Figma dasturlarida tarmoq diagrammasi chizish.
- O'zining tarmoq loyihasi uchun prezentatsiya tayyorlash.

Mathematics (Matematika). Maqsad: Tarmoq hisob-kitoblarini tushuntirish

- IP-manzillarni hisoblash (subnetting).
- Ma'lumot uzatish tezligi va tarmoq tahlili.
- Tarmoqdagi qurilmalar sonini optimallashtirish uchun hisob-kitob qilish.

Amaliy mashg'ulot:

- Subnetting mashqlari – tarmoqlarga IP-manzillarni qanday taqsimlashni o'rganish.
- Ma'lumotlar uzatish tezligini hisoblash – qaysi turdagi internet ulanishi eng samarali?

Final Project (Yakuniy loyiha). O'quvchilar o'zlari mustaqil loyiha qilishadi:
"Maktab yoki ofis uchun eng samarali tarmoq dizaynini yaratish"

- Tarmoq topologiyasini chizish.
- Qurilmalarni tanlash va ularning joylashuvini belgilash.
- Tarmoq xavfsizligini ta'minlash bo'yicha reja ishlab chiqish.

Xulosa. Zamonaviy o'qitish shakllari va uslublari bugungi ta'lim tizimining asosiy rivojlanish yo'nalishlaridan biridir. Ta'limning samaradorligini oshirish, o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, kreativlikka va o'z o'rnini va rolini anglashga o'rgatish zarur. Shu maqsadga erishish uchun o'qitish shakllari va uslublari doimiy ravishda yangilanib, pedagogik jarayonga yangi innovatsiyalar kiritilmoqda. Zamonaviy uslublar nafaqat o'quvchilarga bilim olishda yordam beradi, balki ularni hayotga tayyorlaydi, mustaqil va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi, shuningdek, shaxs sifatida o'zini anglashlariga imkon yaratadi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jo'rayeva, Feruza, and Aziza Normataova. "KATTA MA'LUMOTLAR (BIG DATA) UCHUN DBMS TIZIMLARI." *Инновационные исследования в современном мире: теория и практика* 3.14 (2024): 31-35.
2. Berdiyeva, Gulnoza. "O'ZBEKISTON ELEKTRON SAVDO TIZIMIDA MUAMMOLAR VA TAKLIFLAR." *Science and innovation in the education system* 3 (2024): 16-22.
3. Berdiyeva, Gulnoza. "RAQAMLI IQTISODIYOTNING MAQSAD VA VAZIFALARI VA UNING O'ZBEKISTONDA RIVOJLANISHI." *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования* 3 (2024): 11-14.
4. ShukurulloFayzullo o'g'li, A. (2024). TA 'LIMDA MULTIMEDIYA TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH. *PEDAGOGS*, 50(2), 51-55.
5. Aliqulov, Shukurullo, Ziyavutdin Turayev, and Javlon Nishonov. "BOSHLANG 'ICH SINF O'QUVCHILARINING MATEMATIK SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA TIMSS XALQARO BAHOLASH DASTURINING ROLI VA AHAMIYATI." *Молодые ученые* 2.10 (2024): 85-90.
6. Fayzullo o'g'li, Shukurullo. "Aliqulov." *TA 'LIMDA MULTIMEDIYA TEXNOLOGIYALARINI*

QO 'LLASH." PEDAGOGS 50 (2024): 51-55.

7. Qodirov, Farrux, Muxlisa Mavlonova, and Sevinch Negmatova. "YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARIDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI." *Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования* 3 (2024): 13-15.

8. Otabekov, Akbar, and Sevinch Negmatova. "EFFECTIVENESS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ALGORITHMS IN CYBERSECURITY." *Инновационные исследования в науке* 4.5 (2025): 50-52.

9. Qodirov, Farrux, Baxtiniso Boqiyeva, and Sevinch Negmatova. "TCP/IP PROTOKOLLAR STEKI HAQIDA UMUMIY TUSHUNCHA." *Молодые ученые* 3.7 (2025): 128-132.

10. Qodirov, Farrux, Yulduz Ahmedova, and Sevinch Negmatova. "KOMPYUTER TARMOQLARINING ASOSIY ELEMENTLARI." *Молодые ученые* 3.7 (2025): 133-137.

11. Qodirov, Farrux, Dilmurod Abdullayev, and Sevinch Negmatova. "KOMPYUTER TARMOQLARINING STANDART TEXNOLOGIYALARI." *Молодые ученые* 3.7 (2025): 146-151.

12. Qodirov, Farrux, Dilmurod Abdullayev, and Sevinch Negmatova. "ELEKTRON TIJORAT (E-COMMERCE)." *Наука и технология в современном мире* 4.5 (2025): 66-70.

13. Qodirov, Farrux, Iqbol Abdimurodova, and Sevinch Negmatova. "ELEKTRON HUJJAT ALMASHISH TIZIMLARI." *Наука и технология в современном мире* 4.5 (2025): 71-74.

14. Qodirov, Farrux, Gulsevar Keldiyorova, and Sevinch Negmatova. "BULUTLI TEXNOLOGIYALARNING XUSUSIYATLARI, AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI." *Естественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования* 4.3 (2025): 58-62.

15. Hayitmurodov, Ilhom, and Sevinch Negmatova. "BULUTLI HISOBLASHLAR VA ULARNING ASOSIY TUSHUNCHALARI. BULUTLI SAQLASH MODELLARI." *Естественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования* 4.3 (2025): 68-73.

16. Qodirov, Farrux, Jasmina Murodulloyeva, and Sevinch Negmatova. "SMART TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH VOSITALARI." *Естественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования* 4.3 (2025): 63-67.

17. Qodirov, Farrux, and Asila Xolmurodova. "SMART TEXNALOGIYALAR VA AQLLI QURILMALAR." *Наука и инновация* 3.7 (2025): 138-144.

18. Nurmaxmatova, Umida, and Sevinch Negmatova. "BLOKCHAYEN TEXNOLOGIYASINING ISHLASH PRINSIPLARI." *Молодые ученые* 3.7 (2025): 60-63.